

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

ДЗЕНОЧЬЯ АСОВЫ

Кузьма Знайдёна, 48 год.
Знайдёна, 45 год, яго жонка.
Якай Лятун, 49 год, сусед Знайдёна.
Летун, 45 год, яго жонка.
Баба Насса, за 70 год, мані Кузьмы.
Капчына, 19 год, дачка Кузьмы, студентка, часова працісана ў Мінску.
Дзмітрый, 19 год, сын Якава, студент, часова працісана ў Мінску.
Паўл Машляк, 40 год, кум Кузьмы.
Марыя, 30 год, сястра Якава.
Ігнат Гільгунда, 25 год, повар мясцавага рэстарана.

Месца дзеяння — невялікі палескі гародок.
Час дзеяння — нашы дні.

КАРЦНА ПЕРШАЯ

Хата Кузьмы Знайдёна. Вялікі пакой, дверы ў другія пакой. Стыль паславеннаага часу. Шмат зелені, вазоні, расліны, расліны пакой. Стыль і сартрой. Леч, стол, креслы. Любопытны, ўсялякіх відаў Раніна. Баба Насса ці я шапча маліту. Праслушвалася да радыё. Перавала, регулятар гучнасці: »У ближайнія дні чакаецца пеўле, па-спрауднаму летнє надвор'е. Без ападкаў. Тэмпература 28—30 градусаў ціпліла...» Выкладточала.

Баба Насса. Знаў супша... Ой, усё пагарыць, усё... (Падыходзіць да асна, пільна ўглядзеца.) Ці не сыночак калі хорткі? Божачка мой, яны! Дзякую табе Госпадзі, прасвятая Дзева Марыя. Прыехалі. (Адчыніле дзверы.)

Уважаючы Кузьмама і яго жонка. Яны насыль мішкі, вальзі-
кі. Кузьма перахрысціўся, пашалаваў маці. Нешта чадобнае зрабіла
і яго жонка.

Баба Насса. Сынок, жывы, дзякую табе, Божа! Кузьма. Жывы, жывы, маці. Вось табе і падару-
нічак Веснавы зараз дастану. Баба Насса. Што, мой сыночак?
Кузьма (голосна). Падарунак, кажу, з Вясны
прыўез.

Знайдёна. Ой, Госпадзі, зусім агулухла ста-
рая цяцерка за чатыры месяцы. (Падыходзіць да печы.) Ах ты, май печачка-карміліца, а бруду ж — куры не клю-
юць. Пурсажы. А падлога? Ой, ёй, месяц ануцу не бачыла.
І вазоны не палівалася... аблянілася, старая чапяла.
Кузьма. На вось, маці, наси на здароўе. (Прачяг-
вае ёй шарсцяную хустку.)

Знайдёна. (убок, злосна). Каён ужо на чор-
ны дзень насліда. Пажыла сваё — хопіць, дай Бог табе
здароўечка.

Кузьма. Оля, пачастуй бабу.

Знай дзёниха (убок). А каб яе чорт частаваў.

(Даслае з мішка пернікі, чукеркі, дае бабе Насці.)

Кузьма. Бяры, маці, ад навесткі... Сусед, Якаў Лятун, не прыляцеў яшчэ, не бачыла?

Баба Насці. Што ты пытаеш, сынку?

Знай дзёниха. Не чуе. Абліглалася. Усе прызначакі, што скора замоўкне назаўсёды.

Кузьма. Кажу, Якаў Лятун не прыехаў?

Баба Насці. Тут ён. Адгадаваў на Вясне морду,

як у пана.

Кузьма. Дзіва што. На ранній таргаваў у Тапіенце, а на познай — сядзеў баронам у Ленінградзе.

Знай дзёниха. Хортка стукнула. О, некага горачка наясে.

Кузьма. Можа, Якаў часам?

Знай дзёниха. Можа, дабро скаваў бы? (Хавае ў мяшок адрезы, падарункі.) Паўло Машляк, кум твой. Не паспелі пераступіць пароп, ляпіць, халера.

Кузьма. Такі ж мой, як і твой. Дзе гэта чобаты...

Уважаўшы Павла Машляка.

Павло. Добры дзень у хату. З прыездам, Кузьма.

Кузьма. Дзені добра, кум. Цябе таксама з прыездам.

Знай дзёниха. Дзені добры, Паўлушка. Штосьці схудней, не тут кажучы.

Кузьма. Сядай, Паўло, па чарцы пралусцім. Оля, дык дзе падарунак куму?

Знай дзёниха. А хіба ж я ведаю, галаўа твая садовая, куды ты іх засунуў? Ляцеў дамоў, як з бальніцы. Паглядзі ў валікай торбе.

Кузьма дастое пальяунчыя боты.

Павло, падарунак, як і абяцаў.

Павло. Дзякую, Кузьма, дзякую.

Знай дзёниха. А ты непста, кумочак, як вады ў рог набраў. Смурыны.

Павло. Прагарэў я, Кузьма. Няўдалая Вясна на гэты раз.

Кузьма. Як гэта?

Знай дзёниха. Дзе стаяў?

Павло. А ж у Сібір забраўся. Узяў водпук за свой коніт, дай, думаю, паеду я на гэтую самую Вясну. Першы з гарадка нашага махнуш, яшчэ ў канцы лютага. Стаго на базары. На стала поўны выбар: насенне льбых кветак. Падыходзяць людзі, не часта, але падыходзяць. «Пачым,— пытаяць,— ляжачка агурукой?» Як і падыхана, узяў я ды і занін. «На 30 капеек», — кажу. «А цюльпаны колкі?» Адказваю: «На рублю за галоўку». Дорага. Памацаюць рукой насенне, другі аднажыцца, пакаштуе на зуб... І адыходзяць. Паверыл, Кузьма, сіні ад марозу, ногі — як тыя пратэзы, аднак стаю. У весь месяц па рублю ў дзень таргаваў.

Знай дзёниха (убок). Ой, брэша.

Павло. Сам ведаеш, за месца на базары — аддай 50 капеек, штодзенъ. За нач у гаспадыні, гаспініца ж даражэнная, на падлозе, у брудзе, нас пасцёра жыло, — аддай рубель. А за што, пытаю, еспі? Дзякую, жонка гропшай даслава. А каб, не дай Бог, пасході таргавань насеннем разам — пралапалі б. Так вось і прыехаў з чырвонцам у кішэні — усяго заробку. Думаў, чаеду на Вясну, тысячу-другую зараблю, дык не ж, дулю табе. Каб яна правадзілася.

Знай дзёниха. Сам вінаваты. Усё больш хадеў. Навоніта палёрса на край свету? Пасехаў бы першы раз у Рыту пі ў Вільнюс — дык тысячу і прывёз бы.

Кузьма. Ой, глядзі, каб мала не было. Чадо захадела. Ды там Анішчук з Лахвой усе лепшыя месцы на базары закупілі. Пяць год туды ездзяць.

Павло. Вось да цябе і прыйшоў. Пазычай я дзвесце рублёў, каб гэтага праклятага насення кветак мяшок закупілі. Трэба аддаць... Дык пазыч, Кузьма, гропай, будзь ласка, мне як пяціло з пылі зняць. Перад жонкай сорамна.

Кузьма паглядзеў на жонку.

Знай дзёниха. Павло, Паўло, мы ж самі голямі. Вясна і ў нас наўдалая. Калі раней магазіна "Насенне" я за вярсту не бачыла, дык пяпер адкрываюць на кожным базары.

Кузьма. Я з ахвотаю, але, ведаеш, ёсць нейкай тысячай, дзве, дык надумаў даццэ кааператыву У Мінскому пабудаваць...

П а ў л о . Разумею, разумею. Ну... дзякую за боты.
Пайду.

З на й д з ё н і х а . Насі на здароўе.

П а ў л о . Гэта точна. Пайду ў іх на паляванне дый
утаплююся з гора ў балопе.

З на й д з ё н і х а . Бог з табой, што ты мелеш?

П а ў л о выходзіць.

К у зь м а . Паўло пажартаваць мастак.

Б а ба Н а с ц я . Чаго Паўлупка прыходзіў?

З на й д з ё н і х а (чіха). Да цябе сватацца хацеў.

К у зь м а . Оля, перастань. Добра і пажартаваць,

але ведай меру.

З на й д з ё н і х а . Меру... меру... Як яна мне аб-

рыдла сваім туланнем. Колькі вядзэм гутарку након

дома састаральных і інвалідаў...

Б а ба Н а с ц я (нечакана). Цябе хутчэй туды за-
бяруць, а я і тут свой век дажыву, а цябе да інваліду

забяруць.

З на й д з ё н і х а . Гэта ж трэба, га! Як што, дык
глухая, як пачні пра дом інвалідаў — чуе!

Б а ба Н а с ц я . Ха-ха-ха! Каў вам сто год жыць, ха-
ха-ха-ха! Цырк, дык толькі. Тры месяцы ў Маскве

жну — такога цырку не бачыў.

Б а ба Н а с ц я (выходзіць). Ой, святы Мікола, не
так жыць, як дажываць!

З на й д з ё н і х а . Сто... Яна яшчэ дзвесце працяг-
не. Гэта я зусім первовая пасля гэтай тарпойлі. (Плюс
трэ разы чэрэз плячо.) Цыфу, цыфу, пракляне
яшчэ цецярыха. Ідзі, ідзі з вачэй. Дажывеш, не маліся

ўжно.

К у зь м а . Яй-богу, цырк...
З на й д з ё н і х а . Хопіць, можа. На вось ручнік,
ідзі на бераг ды абымльяйся з дарогі.

Смеючыся, Кузьма выходзіць.

З на й д з ё н і х а (дастасе з торбы футра, боты,
шаль). Ты ў мяне, дачушка, парэўнай будзеши. Нават
там сабе ў Мінску і не марыш аб гэтым. Футраг.. Трыста

рублёў як ветрам здымула, але ёсьць на што паглядзець.
Альбо боты! Дзе ж ты ў сіратлівым Мінску знайдзеш

замшавыя боты? А маці знайшла. А паль? Чуда! З Гер-
маніі, з Заходній прыткы. У алімпійскага таварыща

купіла. Дзеяла Каці, адзінай дачушкі,— сябе не папка-
дую. Толькі б вчыллася, а там кавалкам хлеба падзе-
ліцца, па сведзе з торбай не пайду.

Уходзіць баба Насія з вядром вады.

З на й д з ё н і х а . Ні мінуты не дзе пабыць адной.

Ужо цягнепца.

Б а ба Н а с ц я . Госп' у нас сёняня здалёк павінен
быць. Прыляпела сарока, села на гумно ды і давай піча-
бятаць...

З на й д з ё н і х а (чіха). А каў ужо госцем да цябе
прышоў чорт з касой. Я сама б туго сароку месяц на
харчах трымала б. (Баба Насія перрабірае гарашкі.) Не
чайлай, не чайлай гарашкі, сама мыш буду.

Б а ба Н а с ц я . Мый ты. (Уязла пернік, села на

ласу калія печы.)

Дзверы адчыніліся, і на парозе з'явілася Кацярына, дачка

Знайдзінкі, з чамаданам у руках.

З на й д з ё н і х а . Кузьма, ты? Так хутка!.. А! Да-
чупка!

Б а ба Н а с ц я . Унучачка!

Знайдзінкі падбегла да Кацярыны, пашалавала раз, другі, трэці.
З на й д з ё н і х а . Кацярына, мілай мая, лёгкая
на ўспаміне. Заходзь, дачупка. А Божачка мой, адны
косці. Экзамены працягіць. Сесія. Ну, хваліся, усё на
пяць?

Баба Насія ўсталала, падышла да Кацярыны, пашалавала яе руку.
Б а ба Н а с ц я . Вось ён, госьць далёкі. Мая галубка
мілай пагасціць на лета прыляпца.

З на й д з ё н і х а (да бабы Насія). Ідзі Кузьму
пакліч.

Б а ба Н а с ц я . Што?

З на й д з ё н і х а . Ну, пяцера, ідзі, кажу, на бераг,
сына пакліч.

Б а ба Н а с ц я . Благу, благу! (Выходзіць)

З на й д з ё н і х а . Не датэрмінова і не... на пяць.

З на й д з ё н і х а . Гэта ж ты ў сіратлівым Датэрмінова здала, мія разум-
ніца. Так?

К а ц я рына . Не датэрмінова і не... на пяць.

З на й д з ё н і х а . Вышанную стыпенду я заўсёды выпілю. Пакуль маці

мае, і ў цябе будзе. Абы ўсё здала. (Выходзіць)

К а ц я ры на. Не здала, мам. У академичны вод-
пук зяву падала.

З на й д з ё н і х а. Як? Што я чую, ой, ратуйце мя-
не! Выгналі? Значыць, тая тысяча рублёў, за якую я
цябе ўмасціла, цьфу, на ведер? Павесіць мала. Няўко
так? Каця?

К а ц я ры на. Я... я ў палажэнні, маді.

З на й д з ё н і х а. Што-о?

К а ц я ры на. Цяжарная я. Што-што... Вось і пры-
ехала.

Уваходзіць баба Насця і Кузьма.

З на й д з ё н і х а. Ратуйце Валідолу... Ой...

Кузьма. Дацунка, родная, хадzi ж я цябе падца-
лую. (Цалуе.) Радасці нам, старым. Глянь вунь, маді
ад радасці аж млее.

З на й д з ё н і х а. Ад гора млею, чучала ты, глянь
у очы свайг прыгажуні.

Кузьма. Гляджу. Прыйгожыя.

З на й д з ё н і х а. Прагожыя... Блудныя. У пала-
жэнні твоя прыгажуня, стары асёл, на вось, палубуйся.

(Падымама крысе плашча Кацярыны.)

Кузьма. Гэта-а... п-прауда, дачупка?

К а ц я ры на. Прауда.

Кузьма. У-ух! (Замахваецца рукой.)

Кацярина адбягае да бабы Насці.

Вар'ятка! Вавілонская блудніца! Як?

К а ц я ры на. Башька, няўжо ты не ведаеш як?

Кузьма. Маўчачы! Заб'ю! Хто ён, пыткаю?

З на й д з ё н і х а. Ну?

К а ц я ры на (не адразу). Не ведаю.

З на й д з ё н і х а. О, гора мне! У яе быў не адзін...

Дзе знайслі глыбей месца ды ўтапіца ў речцы, каб
вочы сораму не бачылі?!

Кузьма. Божужна, ці я не любіў, ці гропшай
шкадаваў, ці біў калі? За што башьку такая помста? Як
цяпер на людзі выйсці, што суседзі падумаютъ?

Баба Насця (да Кацярыны). Што здарылася,
унучака?

К а ц я ры на. Цяжарная я, баубула.

Баба Насця (усім). Слава табе, Госпадзі, дача-
калася праунчака! (Цалуе Кацярыну.)

З на й д з ё н і х а. А каб ты дачакалася ўжо хут-
чэй... Ой, галованька мая, ой, нервы мае!..

Кузьма. Вось, жоначка, табе падарунак ад род-
най дачкі за ўсё тваё дабро. Выкарміла лю-
дзям на смех.

З на й д з ё н і х а. Ціха. Хтосьці на дварэ.

Кузьма падбег да анка.

Кузьма. А каб ты стो гадоў жыў, а сто на карач-
ках поўзуў. Якай з жонкай ідуць. Кацярина, Мары-
туды, і каб носа не паказвала.

З на й д з ё н і х а. Чуеш, што башька сказаў, ідзі.
К а ц я ры на ідзе ў другі пакой. Уваходзіць Якай Лятуні
яго жонка.

Кузьма (спрабуючы быць вясёльым). О, каго я бачу!
Якай. Дзені добра, суседзі!
Летуніх. Дзені добра, суседачка!

З на й д з ё н і х а. Праходзіце, калі ласка, дзені
добра, дзені добра! (Пачаргова чалуocha.)
Якай. Дзені добра, баубула.
Баба Насця. Дзені добры, Якай.
Кузьма. Оля, злётай у магазін.

З на й д з ё н і х а. Кутка выхозіці. Якай падышоў да стала, дастаў
з кішэні бутальку гарэлкі, паставіў на стол.

Летуніх. Не паспелі парог пераступіць, ужо
парэлка.

Якай. Я не ў абчасцівным месцы. У суседа. За-
свеа гропы магу выпіць. Ну, Кузьма, дзе дываны? Ня-
бось, усе маскоўскія магазіны атрабіў? Хваліся. (На-
бліжаеца да дзверей пакож, у якім Кацярина.)

Кузьма (забягае наперад). Там, Якай, стары ві-
сіць. Ты бачыў. На гэты раз усялякай дробязі купіў:
адрэзай пару на паліто.

Якай. Пакажы.

Кузьма ластае адрезы.

Вясёлы колер, вясёлы. Варвара, глянь, ці такі ты на-
штаму Дэмітрыю набрала?

Летуніх (прыгладаючыся). Гэты даражэйшы.
Якай. Ого! Ну, а наогул, Кузьма, як Вясна, як
таргавалася?

Кузьма. Кажу табе, як добраму суседу, дай Бог
кожны год такую.

Я ка ў. І я не ў пройгрышы. Не буду хлусіць: ты-
січны тро разам з жонкай прывезлі. (Летуніха штур-
хнула Якаеа ў бок.) Ну, мо не цалкам тры, а дзве дык
напэўна.

К у зь м а. І мы з Оляй на гэты раз урвалі добры
кавалак.

Я ка ў. Усё ж такі колькі?

К у зь м а. Будзе каля пяці.

-ра Я ка ў (убок). Браша, сабака, ай, спрытна брэспа.
ціп Л е т у н і х а. Ого, Кузьма, калі пяці гэта ўдала,
вельмі ўдала. Ці не надумаў дачець кааператыву у Мінску
будаваць?

Я ка ў. За такія трошы — два можна.
К у зь м а (наказаў дуло ў бок Кацярыны). Я ёй
пабудую кааператыв...

Уваходзіць З най д з ё н і х а. Баба Насця тым часам прынесла
агуркоў, сала.

Прапуша да стала, дарагія суседзі. Оля, ты што каўбаскі
не купіла?

З най д з ё н і х а. За напышмі людзьмі хіба што ку-
шіш? Панрыяджали з торбамі трошай. Грабудъ цукар,
скрынкі масла...

Я ка ў. Зноў да вайны рыхтуюцца. Хе-хе-хе.

Л е т у н і х а. Мо не рагатаў бы. Час неспакойны.
Пакуль ёсьль япчэ што-небудзь у магазінах, не пашко-
дзіла б, каб у кладоўцы стаяла.

К у зь м а. Суседачка, гэта ж не сорак першы. Ця-
пер, брат, у Пінску бахне, дык нас доўга пад замлёй
шукадъ будуць.

З най д з ё н і х а. Хопіць пра вайну.

К у зь м а. Дзякую табе, сусед, што зайшлі. Ну, за
ўдалую Вясну. Будзем здаровы.

Я ка ў. З прыездам.

Л е т у н і х а. Дай Бог на здароўе.
З най д з ё н і х а. І каб не апопшнюю.

П'юць.

К у зь м а. Ах! Краекая, халера.

З най д з ё н і х а. Сказаў бы Якаў, а то ты, што на
базары толькі і ведаў, што жлукцій без меры.

Л е т у н і х а. І майму, суседка, гэтая зараза не да-
вала спакою.

Я ка ў. Мо калі і пагрэўся. Дык, ведаеп, Кузьма,

богей дзея смеласці. Не магу — і ўсё тут. Новы час,
другія людзі пайшли. Ці забыў, ці сумленне не дазваляе
але, павер жа, не магу так прама чалавека ашукваць.
А былі гады, калі замест пятрашки канюшыну праца-
ваў — і вокам не міграў. Альбо замест мурманскіх агу-
роў — чаго-небудзь за тыя ж гропши. А гэтаю Вясной —
ну, ніяк, ходзь лопні. Вось дзея смеласці і вып'ю.

З най д з ё н і х а. А мой болыш ад страху. Толькі
падыдзе да стала на базары які-небудзь інтэлігент, мой
пачыранаве, увесы затрасецца і шэпча мне на вуха:
«Оля, прыгладзіся, не «Камсамольскі пражэктар» ча-
сам? А можа, абэхэзес?» Я аж качаюся з рогату.
К у зь м а. Перастань. Завялася ўжо — не супы-
ніць.

Я ка ў (пробуе агурукі). Ай, якія ўдалы агурукі, да-
лібог, удалыя. А ты чаму, Кузьма, не закусваеш?

К у зь м а. Але гэтыя ня маю.

Я ка ў. Тады япчэ па адной.
Л е т у н і х а. Не спойтай чалавека.

К у зь м а. Не дапаможа.
Л е т у н і х а. Хопіць ўжо. Япчэ пяць хат абыспі
трэба.

Я ка ў. Апошнію, жоначка, і пойдзем да сястры,
а там прама ў гарсавет. Ніхай пляц даюць. Новую хату
думаю будаваць.

З най д з ё н і х а. А калі дадуць пляц на Каморы?
Далечыня. Вясной па вуплы вады. Гразюка.

Л е т у н і х а. Ты што, суседачка, я туды і за золата
не пайду. Хай як сабе хоча.

Я ка ў. Я не малое дзіця, ведаю. Побач са старой
хатай і будаваць буду. Пррама на агародзе. (Разлівае
віно.) Ну, за новую дачу майму сыну Дэмітрыю. Цераз
два гады інжынера-геолага. Прыедзе, а тут табе і новыя
пакоі, і веранда, і рукоў падаць да рэчкі. Любата.

Л е т у н і х а. За сыночка і вып'ю. Мой прыгажун-
чык, недзе якраз экзамены здае.

П'юць.

Я ка ў. А ты чаго хмуры, Кузьма?
Л е т у н і х а. Яй-богу, і ты, Оля, невясёлая. Можа,
што здарылася?

З най д з ё н і х а. Бог з вами. Нічога.
К у зь м а. Трохі змарылася з дарогі.

Я к а ў. Прабач, сусед. Мы з глузду з'ехалі, прыпера-
ліся, не дали людзям і адпачыць. Ну, як кажуль, што
плюся, елася — усё на пупе ўселася.

Л е т у н і х а. Дзякую, суседзі. Прыходзіце на Сё-

муху да нас.

Я к а ў. Сын прыедзе, ды і ваша павінна на канікулы
прыляпець. Нявецца ўжо. Ці не знайшлі там, у Мінску,

сына якога акадэміка?

К у з м а. (каб чула Кацярына). Прыляпець. Каб
толькі самалёт не разбійся, дай Бог.
К у з м а. Неніта ў горле застрала, дай, думай, го-
ласам праб'ю. Дзякую, Якай, што праведаў. Усяго доб-
рага.

Я к а ў. Бывай, сусед. (Падніўши.) «Скакаў казак
праз дапіну, пераз каўказскія паді. Скакаў казак пераз
даліну, пераз каўказскія паді!» Эх, і палац сабе пабудую..
Л е т у н і х а. Ідзі ўжо, скакун, расскакаўся, ідзі.
(Выходзячы.)

Кузьма і яго жонка моўчкі сядзяць за столом. Уважодзіць. Ка ц я-
рына. Падыходзіць да стала, бяре бутальку віна.

К а ц я ры н а. Пладова-выгадным чарнілам Лету-
ноў частавала.

З на ў д з ё н і х а. Гэта не чарніла, а віно. Рубель
і пляць капеек.

К а ц я ры н а. Можа, паспрабаваць з гора? (Налі-
вае ў шклянку трохі віна, n'e.)

К у з м а. Ты... ты п'еп?

К а ц я ры н а. Балуюся. Студэнт павінен умেць
пісь. У нас першая лекцыя ў інтэрнаце пачалася са
шклянкі.

К у з м а. Цыц! Ведаю я твае лекцы. (Паказаў на
жывот.) Маці, ты чаго маўчыши? Ты ў яе гады піла?

З на ў д з ё н і х а. Штоты гаворыши, бачька? Віно?
Ніколі... Хіба толькі капі-небудзь самагон.

К у з м а. Чуеш, бяры прыклад з маці. Ідзі з вачай
маіх, блудніца, пакуль гэтym нажом не пырнуў.

К а ц я ры н а (на выхадзе). Тата, яшчэ раз абза-
веш пяне, выкінуся з акна.

К у з м а. Ой, напушкала. Акрамя носа — нічога не
зломіш, наша хата аднапаварховая.

З на ў д з ё н і х а. Палахы ўжо нож. Хопць дры-
жаць.

К у з м а. Ммы!.. А можа, і сапраўды, давай
не шах-шарах.

З на ў д з ё н і х а. Не жартуй, Кузьма.

К у з м а. Я не жартую. Павязем ў Пінск, каб тут
ніхто не ведаў, на аперальны стол і... шарах.

З на ў д з ё н і х а. Адумайся, што мене? І гэта
бачка родную дачку... а калі не вытрымае: яна ж вы-
сахла ўся. Вярбінка. (Са слязамі на бацах.) Не да... не
дапушчу, лепш мяне.

К у з м а. Як? І ты ў палажэнні!

З на ў д з ё н і х а. Олух цара наябеснага. Пераліў?

К у з м а. Ну, піха-піха, супакойся. Вось задач-
ка... Чуеш, Оля, а што калі знайсці кавалера ў нас, у

Любімаўцы?

З на ў д з ё н і х а. Хто ж яе возьме такую?

К у з м а. Бярэменнасць скрыеш. А за трошы возь-
мудъ. Яна ж не калека. Усё палажу на прыданае.

З на ў д з ё н і х а. Каб твае слова ды Бугу ў вуплы.

К у з м а. Знайду. Адкапаю. Калірнына, за парог
ні кроку. І крый Божа, калі хто з вуліцы ўбачыць цябе.

Тады ці павенчуся, ці маці з сораму ўтопіца. Чуеш?

К а ц я ры н а. Чую.

К у з м а. Я дайшоў. А ты вачэй з яе не спускай.

З на ў д з ё н і х а. Прыйядзь перад дарогай.

К у з м а. Навоніта? Што я, таргаваць еду?

З на ў д з ё н і х а. І ўсё ж такі.

Кузьма на хвілінку сеў. Устаў, перахрысціся.

З на ў д з ё н і х а. Каб хоць з вышэйшай адукацы-
яй.

К у з м а. Чаго захадела? Можа, яшчэ касманаўта
выпісаць? Вартайніка ёй аднаручага, пастуха. Цеслю

ці палавумнага Грыпушу-Маньку. (Выходзіць.)
З на ў д з ё н і х а. Ой, гора-горка... Грошай
пойных кіпэні, а пчасця няма... Каб ты лепш экзамены
не здала, каб ты не даехала з весткай праклятай, каб...

каб ложак паламаўся, калі ты з паразітам гарадским

лобілася, ой, Божатка ж, Божа, хто нам паможа?

КАРДНА ДРУТАЯ

Хата Якава Летуна. Пасарәдәзин сцены — стол под дарагим абрусам. На сценах — даррагия дываны, дарраги абажур, даррагая мәбләй. У пакои Летуніх а. Яна ляжын на канапе, драме.

Я ка ў (яичэ за кулісами). Варвара, Варвара, дзе ты? Летуніх а (ускочыўши). Ай, цыфу, іца! Чаго крыйш? Да смерці пералужай, цыфу, цыфу...

Я ка ў (чалуе жонку). Варвара, любая, гляны. Вось ён, план. Дазволі будаваць хату побач са старой, чуеп? Хату. А ты што, хіба не рада?

Летуніх а. Нічога... Гэтая будоўля столъкі здаю я адбрае. Купілі б гатовую ці зусім пераехали б у Пінск ці Баранавічы, там заводы будуюць. Купляюць жа людзі.

Я ка ў. І слухаць не хачу. Тут жыў мой бацька, твой прадзед, увесь род Летуну пайшоу адсюль. І сынУ адзінаму я палац паставілю... Цагляны прытым.

Летуніх а. Будуй... Ходзь чуе маё сэрца птосці кепскае. Сон унаучы бачыла: быццам ты з Кузьмой грошы лічыў... Якаўка, можа, не трэба заводіцца з гэтай хатай. Мы як-небудзь дажыўём свой век у старой хадзе, а сынУ дадуць камуналную. Ды ён пасля заканчэння інстытута сюды і сам не пажадзе ехадзь...

Я ка ў. І не зайдзіся. Каб больш гэтакай размовы я не чуў. Хата будзе — і кропка. На гэтым тыдні пачну завозіць цэглу для падмурка. Хай сабе Дэмітрый у Мінску застанецца, а дача на беразе Прывяці не пашкодзіць.

Увакходзіць Марыля, сястра Якава.

Марыля. Дзенін добры ў хату. Я ка ў. Дзенін добры, сястра! Сядай, калі не спяшашся.

Летуніх а. Присядзь.

Марыля. Дзякую... Хто б мог падумаць! А? Вы ўжо чулі?

Летуніх а. Аб чым ты?

Я ка ў. Ну-ну?

Марыля. Ціхая, непрыкметная, на акардэоне вучылася граць, і на табе — бацьку падаруначак.

Я ка ў. Ды што ўжо? Кажы.

Марыля. Не прыкідвайцеся, вы ж ведаеце.

Летуніх а. Нічагусенкі не ведаєм.

Марыля. А япчэ суседзі. Кузьмова Кацярына-то ў палахэнні прыехала.

Я ка ў. Што?.. Не веру.

Марыля. Каб я так свет бачыла. Ад бабы Насці ўведала.

Летуніх а. Ведная дзяўчынка, мабыць, выгнали з інстытуту.

Я ка ў. Усё можа быць.

Марыля, каб больш пра Кацярыну ні слова. Не трэба плёткі пускаць. Мы добрая суседзі. Сябрую з ты, Якаў, што сына маец, а то вось што горад з дзеўкамі робіць. Памятаю, мянэ сяброўкі на будаўніцтва пяцінулі дзесяць год таму назад, добра, што па дарозе на ту зла- мала, а то...

Я ка ў (перабывае). Ты і тут гастролі даеш. Вось што, Марыля, каб больш пра Кацярыну ні слова. Не трэба плёткі пускаць. Мы добрая суседзі. Сябрую з Кузьмой, слава Богу, без сваркі, калі 30 год. Не трэба. Марыля. Іх справа. Я прычым? Мая хата з краю. Вам сказала, таму што радня мне. Ну, пабагу, у тры гадзіны хлеб прывезуць. Чаргу заніць трэба.

Летуніх а. Я таксама. Што робіцца?! За гукрам чарга, за крупамі чарга, за маслам чарга, за хлебам і тым чарга. Які пачуць па радыё, пра атамную бомбу ці ўтон самаўлёта — бягнуць у чарту.

Я ка ў. Варвара, пазыч Марылы буханкі дзве хлеба. Летуніх а. Мы то перажывём, а кабанчик, каб не сурочыць, па тры-чатыры буханкі за дзень з'ядзе.

Я ка ў. Дай хлеба сястры.

Варвара дае дзве буханкі чорнага хлеба.

Марыля. Дзякую. Варвара, палячу ўсё ж умага- зін.

Я ка ў. Малі?

Марыля. Не. Закількай у чаргу стану. Летуніх а. І за ёй чарга?

Марыля. Па тэлевізоры перадавалі, вельмі ў ёй карысці пімат.

Летуніх а. Вазьмі і мне пайпуда.

Я ка ў. Ты што, здурнела? І кілаграма хопіць.

Я ка ў. Ды што ўжо? Кажы.

Марыля. Не прыкідвайцеся, вы ж ведаеце.

Гм, Кацярына з галавы не выходзіць. Забіла, напавал

забіла.

Л е т у н і х а. Самі вінаваты. Куды глядзелі? Кож-
ны месяц па 80 рублёў пасыпали. Хустачкі, болпікі, кам-
бінаццы працыстыя — усё дачушцы. Распушцілі. Вось
табе і наувка.

Я к а ў. Я на месцы Кузьмы падехаў бы ў Мінск, не
папкадаваў бы гропшай, знайшоў бы гэтага нягод-няка,
падлогу, заставіў бы жаніща.

Л е т у н і х а. Не з твайм характарам. Кузьма не
раўня табе. Ен ката ў мяшку прадасць. І з Кацярыныай
што-небудзь прыдумае.

Я к а ў. Пажывём-пабачым. Дзе напы лічыльнікі?

Летуніха ластае лічыльнікі, падае Якаву. Якай бярэца лічыць.

Я к а ў. За цэлту 900 рублёў, калі па дзяржаўнай
цане, а калі... яшчэ рублёў 200. Прыкладспі прывоз
10 рублёў. Разгрузку сам — адніць тры рублі.

Уважаючы Кузьму, Якай устаяе, ідзе насустроч.

Я к а ў. Кузьма! Вельми рады. Заходзь.

К у з ь м а (убок). Не саромеецца далаўваць, сабака.

Дзень добры, Якай.

Я к а ў. Жонка, гатуй чарку: замочым з суседам пляц.

К у з ь м а (убок). Глядзі, каб замочка бокам не вы-
лезла. Я толькі што з гарсавета.

Я к а ў (весела). Ведаеш, значыць.

К у з ь м а. Уся Любімашка ведае. Пальцам тыча.

Вось дык сусед, кажуць. Хто б мог падумашь, што Якай

Лятун пойдзе на такое?

Я к а ў. Не разумею, сусед, аб чым ты?

К у з ь м а. Прыкідаеся дурнем ці дурань? Глядзі
на план ці, можа, аслеп?

Я к а ў. Ну, вось мой план, гляджу.

Кузьма падышоў да стала, на якім ляжаў план, і тыцніў пальцам
у паперу.

К у з ь м а. Гэта бачылі?

Я к а ў. Не сляпты. Бачу.

К у з ь м а. І нічога не маеш сказаць?

Я к а ў. А што гаварыць?

К у з ь м а. Людзі добрыя, Варвара, ты чуеш? Яму
няма чаго казаць.. Чатыры грады майго агарода адрэ-

заў сабе пад пляц, і яму няма чаго казаць! Якай, пабойся
Бога.

Л е т у н і х а. Якаўка, гэта праўда?

Я к а ў. Чаго выступілася? Свойго агарода не хапае
на пляц, а ў Кузьмы, дай Бог яму здароўя, аэрадром.
Ну, вось гарсавет і адразаў пайтрафы нам к плану. Ці
варта з-за гэтага паднімаць гвалт на ўсю Еўропу?

К у з ь м а. Матухны мае, пайграды... Калі б пай-
грады, а то ж чатыры грады! Ды з чым?! Са шматгадо-
вымі цюльпанамі! У Галандыі такіх няма. Чорныя пі-
ны. Мінскі батанічны сад прасці — адмовіў. Гладыё-
лусы па два метры выпшніёй, вось гэтымі рукамі вы-
рапшчаны, Якаў!

Я к а ў. Кузьма, не перабольшвай. Мы суседзі, ся-
ры, якіх мала ў Любімаўцы, і ты ведаеш, што маі мара
пабудаваць сыну хату — цвёрдая. Дык няўжо абавяз-
ковая трэба шкодзіць майму жаданню?

Л е т у н і х а. Што рабіць, Якаў? А мо гары агнём
гэтая хата?

Я к а ў. Цыц! Няхай хоць каменні з неба пасыплю-
ча, а я буду стаяць на сваім.

К у з ь м а. Якаў, Я слабы, не ўводзь мене ў злосць.
Пакуль не позна, ідзі ў гарсавет, няхай дадуць пляц у
другім месцы. Чатыры грады давалі мне ўгод па тысячы
рублёў. Згубіць іх? Ну, не! Ха! Ідзі, браток мой, а то я...

Я к а ў. Што, што ты? Ты мне пагражаеш? Варвара,
ты чуеш, вось ён, твой сусед. Хадзі сюды, скажы яму,
усё скажы. Калі твой бапціка, дарствы яму нябеснае, спра-
ціў розум, ці не адразаў бапціка Кузьмы добры гектар
ад вапнага пляца, а стары пайдурак змоўчаў. Так і не?

Л е т у н і х а. Што было, тое спыло.

К у з ь м а. Ах, сукін сын, адкуль пачаў, ды як лоў-
чартаў хітрун. Але хто Кузьму перахітрыць — сам дур-
нем застанецца.

Я к а ў. З Варварай я жаніўся па кацянні, галаву на
адрэз даю, а вось твай пачвара, жаба болотная, з чэрвам
хадзіла да вяселля... І дачка ў мапі пайшла.

Л е т у н і х а . Якаў!

Я к а ў . Змоўкні . З Мінска з чэрвам прыпёрлася.
Не? Ведаем, не дурныя . Што, цяжка дыхаць стала?

Зарадку зрабі. А хату я ёсё роўна пабудую, цябе пытгай
не буду, план зацверджаны — і баста.

К у з ь м . А . Хутчэй магілу сабе пабудуеш, я табе вось

што дам (паказвае дулю), а не чатыры грады. (На выхадзе.) Слава Богу, радня ёсьць урайкоме, і ў пракура-

туры пляменнік шфераам.

Я к а ў (крычыць услед). А на тваіх градах я сардір
пастаўлю! Ха-ха-ха! Зразумей?

Л е т у н і х а . Божа мой, Божа, за што твой гней,
кара твая?

Я к а ў (насля паўзы). Бачыш, халера, чатыры гра-
ды шкада. Агарод удавая большы, чым у нас, — і шкада.
Так бы вони і выдрай ці адкусіў бы вуха, як стары
Кецька ўчора адкусіў свайму сыну.

Л е т у н і х а . Які Кецька?

Я к а ў . Што за мостам жыве.

Л е т у н і х а . За што?

Я к а ў . За тое, што сын, каб не перашкаджала плот
ставіць, сплававаў групушу, якая стаяла на месцы бацька-
вага агарода.

Л е т у н і х а . Чудны твае справы, Госпадзі . Адку-
сір вуха.

Я к а ў . Я не толькі б вуха, нос адкусіў бы альбо
рукі павыкручуаў бы. Праўду людзі кажуць: свіння
гразь заўсёды знайдзе. Дурань я бязмозглы, чаму, чаму
я двесяць гадоў таму назад выратаваў яго? Тануў у Пры-
пяць — нахай бы і споў на дно, куркуль пракляты.

Л е т у н і х а . Ен жа табе за гэта касцюм падарыў.

Ды і што успамінаць тое, што прайшло?

Я к а ў . Няхай ён падавіца сваім касцюмам.
Пропадзі пропадам гэты агарод, гэтая хата, вазьмі пляц

на Каморы.

Я к а ў . Знаў заладзіла сваё. Што ж, пайсці пакла-
ніцца пасля ўсяго ў ногі: прабач Кузьма, вазьмі свае
грады назад, а я пайду на Камору? Каб засмаялі ўсе.
Ніколі!

Л е т у н і х а . Памятай, У яго радня ўрайкоме, у
пракуратуры.

Я к а ў . Не пужай. Хто ён? Такі ж махляр, як і мы.
Двесяць гадоў ніде не прашуе, а калі і ўладкуецца, дык
толькі да Вясны. Жонка — аднаго поля ягадка. Ез-
дзяць на Вясну, таруюць насеннем. Да будзь ён зянъ
каралю, свят міністру — не дапаможа. На адной дошцы
стаем.

Л е т у н і х а . Дай Бог, каб ўсё абышлося ціха. Без
міліцы.

Хутка ўваходзіць Дэмітрый з чамаданам у руках.

Дэмітрый (на залу). Дзенін добры, стары, са-
лот, мама.

Л е т у н і х а (яичэ не аломніўшыся). Сынок?!

Я к а ў . Слава Богу, падмога прыбыла.

Дэмітрый . Ваця, хутчэй дзвесьць рублёў, там
таксі перад хатай чакае. З раёна ехай.

Л е т у н і х а (хоча пачалаваць). Сынотак!

Дэмітрый . Пачакай, маці. Бацька, чуеш, ша-
фёр грошай чакае.

Я к а ў (дастасе дзесятку). На, трымай, капиталист.

Яшчэ не хапала, каб на верталёце прыляпець грабіць
бапцькоў.

Дэмітрый выскачыў з хаты.

Л е т у н і х а . Хто гэта быў, балька? Сын ці здань?

Я к а ў . А чорт яго ведае, не разабраў.

Уваходзіць Дэмітрый . Цалуе маці, бацьку.

Дэмітрый . Фу... Мae мілья... Дома...
Я к а ў . Хваліся.

Л е т у н і х а . Схуднеў, адзін нос і тырчыць.

Дэмітрый . А ўгадайце?

Я к а ў . Ну, можа, не нам кожучы, дзве тройкі, а то
чатыры ды пяць.

Дэмітрый . Не, баця, круглыя...
Л е т у н і х а . Двойкі?

Дэмітрый , цяпер ужо чацвёртага курова, Дэмітрый Лягун
з чатырма пяцёркамі і адным хвастом — перад вами.

Я к а ў (убок). Адна з палажэннем з'явілася, а гэты
з хвастом. (Да Дэмітрыя.) Як гэта з хвастом, гропы
запазычыў?

Дэмітрый . Не. Навуковы камунізм.

Л е т у н i х а . Ой, съночак, гэта ж, пакуль каму-
пізм не прыйдзе, дык і аддарт нельга?
Д з м і т р і й . Судакойся . Гэта навука такая . Во-
зенечко злам.

Маці цалуе сына. Якаў змахнуў ся шчакі слязу.

Лк а ў. Малайчына, сынок, увесь у бапъку. Я, бы-
ала, зраблю гаршчик — лепши на базары. Не раўня
тачца Кузьмы, х-хе.
Дз м і г р й А, бапъка, што гэта з дзядзькам Кузь-
мой? Выходжу з маўпяны, прывітаўся, а ён ні слова ў-
дкаг?

Я к а ў. Не звяртай увагі, сын. Вый дзядзька Кузьма, мы ўвесь вийшаў. Палюбуйся планам: пяціпакаўную чачу будую, з верандай, з паравым ацяпленнем. Каб было дзе ўнукам забаўляцца. Кхе-кхе.

Л е т у н і х а. Сядайце да стала. Сын, бацька, чуеш, положка, ужо хопіць пра хату. У вушах звініць.

Я к а ў. Змойчні, а то чы там дэп по том заскічні.

— К а у ёмоуки, а то як дам раз — не так зазвінць.
Д з м і г р ы й. Баптька...
Я к а ў . Прабац, Дэмігрый, сіл няма. Я ёй пра агуркі,
янна мне пра памідоры. Баба — дурное, пастарэ — зу-
мім здурнее. Ты сядай. (*Падбыходзіць да шкапчыка, дас-
пае бутэльку «Белавежскай».*) Пачастую сына «Бела-
ежскай». Наскочоў выпадкова, два яшчыкі ўзяў. Ця-
пер, брат, цяжка знайспі. А магарыч стаўць траба: і за
шэглу, і мулярам, і сталярам. (*Налівае ў шклянкі.*) Ся-
ай, Варвара. (*Адчынне аіно, павышае голас.*) П'ю за
твойдайдо сына, выдатніка, прыгажуна, лепшага студэнта
Лініека Урад. (*Патие Пэмітка*)

Д. С. С. р. (Член Академии.)
Д з м і т р й . Б а ц л я , н а в о п т а в ?
Я к а ў . Н я х а й ч у . Х е - х е , я г ж ц а д а н а г у л я л а с а б е
з в е з д п і м е с я ч н и п а д а р у н а ч а к . Х е - х е !

Дзмітрый. Нетреба, га?
Яка ў. Маўчӯ, маучӯ. Каця — дзяўчына япчча з го-

ам ляпалам, але ён, Кузьма, сукін сын, прычапіўся к
ам за тое, што дзяржава, ма я родная Савецкая ўлада,
быдала мне на плащ яго чатыры грады.

— Стунха, якай...
Я к а ў. Не буду, маўчук, сынок. Не да месца псываць астрай. А то праўда. Абедай, адпачні, а там за працу. Я Махну на цагельны завод. Жонка, плашч! (Выхо-

дзіць напякаючы.) «Чаму ж мне не пець, чаму не гудзель... а-а-а...»
Легутіх а. Еш, сыночак, гэта ж твае любімая дранікі.

**Дзякуй, мама, я съты. Ну, як тар-
погодз?**

Летуніха. Не пытай, сынок. Кожную Вясну
адна і тая ж песня. Не дай Бог табе. Я так рада, што
ты прыткнёуся да вучбы. А то мы ў шэсць гадзін ра-
ніцы ўставалі, з мяшкамі насення спяшаліся на базар,
не паснедаўшы, а там лята-люта, прыехалі ў канцы
студзеня, каб месцы лепшыя заняць. Народу ж шмат...

ы ўесь выйпай. Палюбуйся планам: пяціпакаўую
бачу будуо, з верандай, з параўным ацяпленнем. Каб
былъ дзе ўнукам забаўляцца. Кхек-хе.
Легчы х а. Сядайце да стала. Сын, башкя, чутш-

Дзюлька, ужо хопіць пра хату. У вупах звінць.
Дзюлька ў Змоїкні, а то як дам раз — не так зазвінць.
Дзюлька...
Дзюлька. Прабач, Дзмітрый, слі нама. Я єй пра агурки, зянё, мне пра памідоры. Ваба — дурное, пастаре — зу-

дурнее. Ты сядай. (*Падыходзіць да шкапчыка, даслае бутэлку «Белавежскай».*) Пачастую сына «Белавежскай». Наскочыў выпадкова, два яшчыкі ўзяў. Цяпер, брат, цяжка знайсці. А магарыч стаўць траба: і заэглу, і мулярам, і сталярам. (*Наліве ў шклянкі.*) Сяай, Варвара. (*Адчынне акно, павышае голас.*) П'ю заайго сына, выдатніка, прыгажуна, лепшага студэнта Гінска! Ура! (*Паше Пэмітка*)

Дзимитръ (швед. *Djämitsrös*.)
Якавъ. Няхай че Х-ехе что ж пата начупите собо-

Да міткій Нетәңәб? **З**еміцесчы падаруначак. Хе-хе!

шаплам, алле ен, гузьма, сукн сын, прычашуся к
ам за тое, што дзяржава, май родная Савецкая ўлада,

Л е т у н і ж а . Якай...
Я в се лял ми на пляц яго чатыры грады.

Ля к а у. Не буду, маучу, сынок. Не да месца плаваць астрай. А то прауда. Абедай, адпачні, а там за працу. Я Махну на дагельны завод. Жонка, плашч! (Въхо)

**Дзякуй, мама, я съты. Ну, як тар-
погодз?**

Л е т у н і х . Не пытай, сынок. Каждую Вясну
адна і тая ж песня. Не дай Бог табе. Я так рада, што
ты прыткнүйся да вучобы. А то мы ў шэсць гадзін ра-
ніцы ўставалі, з мяшкамі насення спяпаліся на базар,
не паснедаўпсы, а там лют-лута, прыехалі ў канцы

студзеня, каб месцы лепшыя заняць. Народу ж шмат...

Вось так з пасці раниці да закрьціца увечары і прастайп. Калі што-небудзь перахвацілі усухамяту, слава Богу, а болыл так. Увечары затое жывати наб'еп да адвалу — і спадъ. Дзе ж тут высіпіся? То ў башкі жывет балць, спасу няма, то г'яны. Былі ў Маскве, а масквы і не бачыла. У апошнія дні магазіны аблі-

целі ды і дамоў паехалі. Гора, а не Вясна. І балька прыгамуіся, але віду не паказвае. Усё аб табе клапоціца. А так гары яна агнём гатая таргуюля. Не паспей прылекаць — з хатай заладзіў. Адлупшаваў у Кузьмы чатыры грады, а той гвант узяňў.

Дзмітрый. Цяпер разумею, чаму ён са мной не загаварыў.

Летуніха. Сеночак, што з тобой? у рот — нічога. Хмурися. Можа, замаргнуся? Ляж, адпачні. Ці не захварэць ты?

Л е т у н ғ а . Б о ж а , н е п у ж а и м я н е . Ч у е ш ? К а ж с ы ,
п т о ?

Л 3 М 1 Т Р Н . Н . Н Е П Ч А Е В и т о с в -
и на е у х а .)

Летун х. Ой, щ ж гэта прауда?
Дэмитрой. Эк белы дзень...
—

Летуніхан (нечакана). Няма у мене сына-а, кончыуся: няма інжынера, выдатника, а што ж мне рабці-?

Дзмітр ІІ. Ужо хаваєш?
Літуніх. Не. Ти хутчай умагілу загоніш і мняе

і башкую. Заб'є стары і пябе і мяне, калі даведаецца.
Дзмітрый. Я сам яму скажу.
Летуніха. Сынок, не. Калі ты любіш мяне, не

хочаш, каб я вось так ляжала, як у горадзе кажудц, у белых тапацках, не кажы яму.

Д з м і т р й. Ну, добра, дзеля дзябе не скажу, але рана ці позна...

Л е т у н і х а. Маўчи. Сыночак, сыночак, чаго не раджала я дачка? А пі з майм карчом-мужжком народзіш, ай-ай-ай!

Канец першай дзея.

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

КАРПІНА ТРЭЦЯ

Пакой Кузьмы Знайдзёна. Нічога з абстаноўкі не памянялася. У пакой Кузьмай яго жонка. Кузьма, з марлевай павязкай на шыі, лягатуе гоголь-могаль. Знайдзёніха перабірае ў спіс насенне.

З на й д з ё н і х а. Дзе гэтая старая карга поўзае? Пайшла па хлеб, трэпдюю гадзіну няма. Кацярына, чу-
еш, з'еда б што-небудзь?

Г о л а с К а ц я р ы н ы . Не хачу.
З на й д з ё н і х а (да Кузьмы). Дай моталь зраб-
лю.

Кузьма маўчыль.

З на й д з ё н і х а. Ды не майчы ты, радzi Бога, ска-
жы што-небудзь.

К у з ь м а. Не перашкаджай мне, я думаю.

З на й д з ё н і х а. Надумай ужо поўны збан. Ты-
дзенъ, як дай гропы некаму, а дзе перамена? Якаў, каб
яго цэглай забіла, агарод капае. Кацярына — уклетцы,
а ты даручтыў шукадъ жаніха Паўлу — і смех і грэх.

К у з ь м а. Капае пакуль што ў сябе ў агародзе, пач-
не плот ламаць — стану з сякеры, служаецца. А ласага
на гропы і Паўло знайдзе. (Кашляе.)

З на й д з ё н і х а. У лягку прастудзіўся, вось дык
што-небудзь. Паклі Паша, парайцесь. Мо, дай Бог,
ужо знайшоў канды... канды... Цыфу... Канды...

К у з ь м а. Кандыдатуру, цемра, і наогул, ні слова
больш пра Кацярыну.

З на й д з ё н і х а. Гланьце, як гата — ні слова?
Дачка яна табе, ці сучка з вуліцы?

К у з ь м а. Перш трэба з Якавам разабрацца, а потым і Кацярынай займуся.

З на й д з ё н і х а. Ах, вось яно што! Дачкі, зна-
чыца, у цябе няма? Агародам жывеши? Людзі, якай я
была слаяла, за каго я пайшла замуж дваццаць год
тamu назад! Я, прыгажуня...

К у з ь м а. Хе, яна — прыгажуня. Два вухі ды нос-
бульбіна.

З на й д з ё н і х а. Змоўкні, старая кляча, ды Ѹаб-
ты ведаў, у Маскве на базары да мянэ акадэмік падыход
рабіў, не табе раўня.

К у з ь м а. Ага, усё ж такі рабіў, хлусніца, а кля-
лася, што нічога не было! І дачка па майці пайшла. Дру-
гім наўку.

З на й д з ё н і х а. Лепей урадзіцца ў баўлавую магі-
чым у башцьку-баязліцца.

К у з ь м а. Яшчэ паглядзім, хто баязлівец, а хто
герой, «акадэміка»...

Уважацца П а ў л о .

П а ў л о . Даэвольце. Добры дзэнъ!

З на й д з ё н і х а. Заходзь, Паўло, чаго так дуўга
не з'яўляйся? Ты што, думаеш, тыя гропы, якія дай
Кузьма, ад Бога? Не, братка, траба і адплатаць як след.
П а ў л о . Дык, Вольга Максімаuna, самі ведаеце,
справа адказная.

К у з ь м а. Не звяртай увагі, Паўло. Што новенька-
на?

П а ў л о . Вось тут, калі дазволіце, спісацак прык-
ладны зачытаць...

З на й д з ё н і х а. Спісацак канды... канды...
Цыфу...

П а ў л одатур мясцовых. Гутарку вёў, як вучы-
лі, намёкамі.

К у з ь м а. Чытай.

Паўло дастав ліст, пачынае чытаць.

П а ў л о . Так... Адну хвілінку, першым нумарам
ідзе Рыгор Сыса.

З на́й дзё ні́х а. Ды ў яго ж і галава і ягадзіца
лыса.
К у зь м а. Слухай, цемра, альбо ідзі маладых сама
шукай, альбо дай чай, цемра, альбо ідзі маладых сама
старасці зусім здурне. Вось што, Паўло, стары мой на
будзе што ці не — прадавай прыводзь сёння ж повара.
П а ў л о. Бядо. Прыводзь дзеля знаёмства.
К у зь м а. Ах, з шыль, ісын, гэты ўбліярааза. ах, нягоднік, плот вару-
з-пад печы скеру.) Одак, калі яго крупцца! (Дастае
турму за гата! З на́й дзё ні́х а. а-а! Кузьма, апамятайся, у
дараражэй за агарод. (Выходзіць.) Я толькі папужаю. Свая скура
Знайдзёйшіца падыхаціць да акна.

Кацярына, Каця! А-а, сплужкаліся, чортавы дзеци!

Уваходзіць Кацярына.

Апранаіся ў самае молда нае адзенне, напудрысіся, наадэ-
калонься, намалой губы...

К ац я ры на. Падвядзі вочы, шыньён прымала-
чай... Дзеля чаго?
З на́й дзё ні́х а. Рабі, калі гаворадъ. Хлопец ці-
кавы ў сваты прыйдзе. Ідзі, чаго вытарашчылася! Ды
хутчэй!
Уваходзіць баба Насця.

З на́й дзё ні́х а. О, нарэшце чорт прынёс.
Баба Насця дастае хлеб з тачкі.

Б а ба Н а с ц д я. Оля, чаго гэта Кузьма з сякераі
па агародзе ходзіць?

З на́й дзё ні́х а. Вусеняў на яблынях б'е.
Б а ба Н а с ц д я. Каго б'е?
З на́й дзё ні́х а. Якава Летуна.
Б а ба Н а с ц д я. Каб лепей цябе ўжо забіў, як ты
мне ў пячонкі ўелася, запытаць нічога нельга. О, святы
Мікола. (Выходзіць.)

З на́й дзё ні́х а. (апомніўшыся.) Ух, трэба і мне
перамяніць спадніцу. (Выходзіць.)

Некалькі хвілін на сцене нікога няма. Чуваш голас Кузьмы: «Не
чапай Заб'ю, паразіг! Ай!» Голос бабы Насці: «На дапамогу, ратунце!
Забіл!» У адной сарочыцы з пакоя выскочыла З на́й дзё ні́х а.
Адной рукой тримаючы за вока, на парозе з'явілася Кузьма,
за ім баба Насця.

Б а ба Н а с ц д я. Забілі сыночка!
К у зь м а. Ціха, старая, жывы. Я яшчэ яго пера-
жыву.

З на́й дзё ні́х а. Што здарылася?

Кузьма адбёў руку: пад левым вокам — вялізны сіняк.

К у зь м а. Калі б не мадзі, забіў бы сабаку.

З на́й дзё ні́х а. Вось што, Кузьма, цярпелі —
хопці. На шыю сядзе. Апранайся — і да судзі. Піака-
жы сіняк. Слава Богу, прыдумалаі пятнацаць сутак.
Няхай пасадзянь. А гэта яшчэ што? Уся сарочка ў гліне.
К у зь м а. Услед кідаў. Я яму таксама сіняк па-
садзіў. Перавяжы вока, каб не сорамна было ехадць.

З на́й дзё ні́х а. Добра, што ангіна навязалася,
скажы, што і шыю плаабдзіраў.

Б а ба Н а с ц д я. Куды ехадць, сынок?

К у зь м а. Урайком падеду, да начальства. Нельга
больш цярпець гэлага варвара. Оля, а гліну завяжу ў
хустачку, пакажу, дзе патрэбна. Якай гадзіна? На аўто-
бус пасплю?

З на й д з ё н і х а. Сем.

К у зь м а. Як сем?

З на й д з ё н і х а (*прыклала будзільнік да вуха*).

Стайць, халера.

К у зь м а (*дастаў з кішэні сею*). Дзве гадзіны.

Хутчэй. Чуеш, што сказаў, варуptyсь...

З на й д з ё н і х а. А ты не кръты. На Якава трэба было горла рваль. (*Перывязала вока, загарнула ў хустачку глину, дастала з кашалька гроши.*)

К у зь м а. Дала гротай — кот наплакаў.

З на й д з ё н і х а. Хопіць. Пачакай. (*Хутка за-*

гарнула ў панеру каўбасу, лікі, хлеб.) Трымай, пабе-
даеш у раёне. Глядзіш, рубель застанецца. Вокса праکу-
рору пакажы, няхай знае... экспертызу зробяць.

К у зь м а выходзіць. Знайдзеніх падыходзіць да акна.

Капай, капай на сваю галаву. (*Дзе ў другі пакой.*)

Ба ба Н а с ц я. Каця, Кацярына!

К а ц я ры н а. Што, бабуля?

Ба ба Н а с ц я. Ці абедала ты?

К а ц я ры н а. Не турбуйся, бабуля, зараз повар прыйдзе, можа, прынясе што-небудзь.

Ба ба Н а с ц я. Які яшчэ повар? Ты лепш бы па-
глядзела на Змітра, сына Якава. Прыгажун, чырванаш-
чокі, але бандыт, як і башка. Гэтаж, калі не я, заблі

б Кузьму.

К а ц я ры н а. Бабуля, Дэмітрый разнімаў іх. Я ў
акно ўсю гэтую камедью бачыла.

Стурку дзверы. К а ц я ры н а хутка зникае. Уважодзіць П а ў-

ло, за ім высокі худы чалавек. Гэта Ігнат Гілгунда.

П а ў л о. Добры дзень, бабуля! А дзе ж жанчыны?

Ба ба Н а с ц я. А я хіба не жанчына? Хе-хе-хе!

П а ў л о. Жанчына, але трэдзяга сорту, а нам па-
трэбен другі і першы. Асабліва першы.

Ігнат шмыгнуў носам.

Ігнат. На першас — булён з курыцы.

Уважодзіць З на й д з ё н і х а.

П а ў л о. Пазнаёміцесь, калі ласка, гэта паважаная

Вольга Максімаўна, малі Кацярыны. А гэта — Ігнат

Гілгунда. Перадавік.

Ігнат. А што ведаць? Пайло кака, хадзем, Ігнат,

З на й д з ё н і х а. Мой Кузьма дзвяццаў год назад таксама вісей, але толку мала. Ці на дошы, ці не — трошы адны. Кацярына, ты хутка?

Уважодзіць Кацярына ў каронецкім адзенні.

З на й д з ё н і х а. А вось і дачка. Ой, у чым ты? (*Ціха Кацярыны.*) Ідзі пераадранся, бессаромніца. Кацярына. Гэта мяня новая модная спад-
ніца.

З на й д з ё н і х а. Я табе такі сорам не шыла. Кацярына. Ды напы ўсе дзяўчатаў ў ін-
тарнаце сабе самі парабілі.

З на й д з ё н і х а. Як не сорамна? У гэтам — па-
Мінску...

П а ў л о. Пазнаёміцесь, калі ласка, Кацярына Кузь-
мінчна, гэта Ігнат.

З на й д з ё н і х а. Гізунда.

К а ц я ры н а. Каця.

Ігнат здзіўлены глядзіць на прыгожую Кацярыну. Не мае сіл адка-
зань.

Ігнат. Я... Я... Мне вельмі прыемна.

З на й д з ё н і х а. О-па, галава мая, і забыла. Пай-
ло, пойдзем на двор, дапаможаш перанесці сетку. Баба
Насця, хадзі і ты.

Ба ба Н а с ц я. Куды?

З на й д з ё н і х а. Пайшла б кветкі папалола, зел-
лем зараслі. Як на голубды, дык ласа.

Ба ба Н а с ц я. Мо і адпачыць трэба. Рук не чую.

Здзіўлены паказвае вачыма на Ігната і Кацярыну. У се выходзяць.

У пакоі Кацярына і Ігнат.

К а ц я ры н а. «БТ» ёсь?

Ігнат (*зачаравана глядзіць на Кацярыну*). Што
пытаец?

К а ц я ры н а. Закурыць, кажу, ёсь? Што ку-
рыш?

Ігнат. «Прыму».

К а ц я ры н а. Ой, Палессе, давай хутчэй. (*Закур-
вае, робіць дойгі ўздых.*) А-ах! Ты сядай, чаго стаіш. Хоць
ведаеш, чаго цябе сюды запрасілі?

Ігнат. А што ведаць? Пайло кака, хадзем, Ігнат,
з дзяўчынай-прыгажунай пазнаёмлю, з Мінска прые-

хала. Думаю пайду, бо свае ж, мясцовыя, прыеліся, ну, узяў дый пайпой. (Убок.) І не прагадаў.

К а ц я р ы н а . І ўсё?

І г н а т . Ну, яшчэ адну дробязь дадаў.

К а ц я р ы н а . Ты лічыш, гэта дробязь?

І г н а т . Так. Кажа, там, у Мінску, яна труцілася,

цам, з-за экзаменаў, а пасля таго стала крыху таго... не пры сваім. Кажа, ты не звяртай увагі, калі пачне

пра космас гаварыць, пра цытарэты, цяжарнасць.

Кацярына рагоча. У гэтых час у акне паказаеца твар Дэміт-
рыя.

І г н а т . Сапраўды, смепна, хе-хе-хе. Да я не дур-
ны. (Убок.) Гора таму, у каго жонка разумная.

К а ц я р ы н а . Ой, дажартавалі! Добры ты хлопец,
І г н а т (убок). Сапраўды, таго... Нічога. Ви мне

падабаецеся і такой.

К а ц я р ы н а (заўважае Дэмітрыя). Той хутка зна-
кае).

І г н а т . Як штушки неба, як кветкі дзяўчыны, як
сонца вясне, як... Як мёд мяձзведзю.

К а ц я р ы н а . Што я чую, любы! І ўсё гэта праўда?
А ты хочаш ажаніца са мною за грошы, за тысячу

рублёў, якія падрыхтавала маці?

І г н а т . Прыгажосць за грошы не купіл.

К а ц я р ы н а (садзіцца побач). Пашадай мяне.
І г н а т (здрэслены, чалуе). Сонца ты маё вясунуш-

каватае.

Д з м і т р ы ў (у акне). У-у, рыжая! Што бачаць
мае вочы, чаго я іх не выпалю, чаго я не забю гэтага

сельскага Дон Жуана з біфілтэксам за пазухай.

Кацярына павярнула галаву ў бок Дэмітрыя. Той знікае.

К а ц я р ы н а . Любы! Як гэта ўсё нечакана.

І г н а т . Любая, каханне заўсёды нечаканае.

К а ц я р ы н а . Ух ты, май катлетка маскоўская.
І г н а т (прымае ізуру, чалуе). Ух ты, каўбаска ўкра-
інская.

К а ц я р ы н а . Ух ты, мой антракот англійскі.

І г н а т . Ух ты, май яечня натуральная за трыцця-
ты капейкі.

К а ц я р ы н а . Хопіць ужо, хопіць. Расцалаваўся,

як на Вялікденъ. Да хопіць...

І г н а т . Ух ты, мая...
К а ц я р ы н а . Хопіць, кажу. (Падыходзіць да

акна.) Падулрэлі, і хопіць.

І г н а т . Дай Бог дурэць так ўсё жыццё.

К а ц я р ы н а . Дай Бог, толькі не са мной.

І г н а т . Што? Не зусім зразумеў.

К а ц я р ы н а (падыходзячи да яго). Ігнатка, Г-
натка, смешны ты. Ці не бачыш, што я какахо другога?

І г н а т . Не зразумеў.

К а ц я р ы н а . Цяжка тamu што.

К а ц я р ы н а . Навопыт тады мнe галаву баламуціць? Аб-

дымаль, цалаваць, «ты ж мой антракот» і гэтак далей.

І г н а т . Часам зеканіць.

К а ц я р ы н а заўважае Дэмітрыя.

К а ц я р ы н а . Часам зеканіць.

К а ц я р ы н а . Заўважае Дэмітрыя.

І г н а т . Хачу!!

К а ц я р ы н а . Я згодна, Ігнатка. Ідзі хутчэй да
бапцоў і парайся наконт вяселля.

І г н а т . Я — сірага. Сам з сабою ўжо парайўся.

К а ц я р ы н а . Ідзі, любы. (Цалуе.) Усё роұна, ідзі. Я
хачу пабыць адна.

І г н а т (па дарозе). Кацярына ты май трэцяя, я
вярнуся, толькі вельмі чакай.

Кацярына адна.

Д з м і т р ы ў (праз акно). Кацярына!

К а ц я р ы н а . Ай, хтотут? А-а! Што вам патрэбна?

Д з м і т р ы ў . Я ўсё чуў. Паслухай, я хачу скা-
запр...

К а ц я р ы н а . Я не маю жадання гаварыць з вами.

(Хоча ісці.)

Д з м і т р ы ў . Каця, не выходзь. Хвілінчку! Пра-
шу, паслухай...

К а ц я р ы н а . Здаецца, ужо ўсё вырапана ў Мін-
ску.

Д з м і т р ы ў . Я... Я зразумеў, што... Я прыйшоў,
каб прасіць пра бачэння.

К а ц я р ы н а . Баязлівец. Як ты адважыўся да
акна падысці? Каля паведаміла табе, што цяжарная,

пабялдай, губы задрыжэлі. Тры дні на вочы балтуся паказца, не еў, на лекцы не хадзіў. Я цікавілася.

Д з м і т р ы й. Пррабач, але так раптам тады ўсё зда-
рылася, я... Па-перпае, вучоба, а потым, куды спішац-
ца, але зараз я інакші...

К а п я р ы н а. Позна «зараз». Цераз тыдзень я за-
муж выходжу...

Д з м і т р ы й. За гэтую клячку?

К а ц я р ы н а. За позара.

Д з м і т р ы й. Я... Для я з яго катлету зраблю...

К а ц я р ы н а. Не зробіш, ведаю я чыбе, як-ніяк,
не адзін год сябравалі. Баязлівец — і гаворка ўся. Зап-
рашаю на вяселле. (*Выходзіць.*)

Д з м і т р ы й. Кацярына! Пачакай. (*Кірычыць.*) Ве-
дай, паварыха, што вяселлю гэтamu не бывшъ, у дзен-
вяселля я ўтаплюся ў Прыпыані.

К а ц я р ы н а (*паказаецаца на хвілінку*). Магу па-
казаць месца, дзе глыбей. Ха-ха-ха!

Д з м і т р ы й. Здзекуешся? Кахаю я цябе. Слу-
жжаўся я тады, даруй мне ўсё. За табой чырехаў. Два
К а ц я р ы н а. Не веру! (*Выходзіць.*)

Музыка.

Д з м і т р ы й. Для востъ і запіковая кніжка... Пай-
шла. Не пажадала паглядзець. Ну, глядзі! Я табе зраблю
вяселле!

КАНЕЦ, ТРЭЦІЙ КАРЦИНЫ.

Пакоі Кузьмы. Злева — пакой Кацярыны. Дзенъ, К а ц я р ы н а
адна. У пакой уважодзіць ба ба Н а с ц я.

К а ц я р ы н а. Бабуля, ты? (*Ідзе да бабы Насци.*)
Ба ба Н а с ц я. Я, я, мага ластайка. На востъ агрес-
ту, падешся. Дзе гэта сын? Дзе яго гарачка носіць? У

ваў радню ўсю. Ходзяць уздоўж і ўпоперак, мераюць
усё, капаюць...

К а ц я р ы н а. Муліяры, напэуна. Падмурак класі

будуць...

Ба ба Н а с ц я. Ой, Гасподзь Бог пакараў, дык
пакараў. А ты ж, мага пташачка без крылаў, пайшла ба-
на вуліцу ці ў сад. Благадаць-то, слава табе, Госпадзі.
Сонейка, птушачкі спываюць, учё жывое лету рада.
Выйдзі, унучачка, пасядзі ходź у садзе. Яблыкі альбо
группу беру пакаштуй. А то ж белая-белая, як дарыца.
Магі дык з чайнай не вылезіць. Усё пра повара вынюю-
вае. Мой сапраўды вяселлю бысь, унучачка? Адзін Бог
ведае, мо ѹ добра будзе. Я свайго, пакойніка Змітра, у
вочы ніколі не бачыла, а сышлі-ся — людзям на ра-
дасць.

К а ц я р ы н а. Таму што дзеда, бабуля, ты ніколі
не кахала, а я... (*чиха*) кахаю...

Ба ба Н а с ц я. Што кахаш, унучачка?

К а ц я р ы н а. Будзе вяселле.

Ба ба Н а с ц я. Дай Бог! Пайду ўагарод, з-за зелія
свету белага не відаць. Спіну не разагнуць, а яшчэ не
полаты анодіны вочкі, хрызантэмамі.

Ба ба Н а с ц я. Я дапамагу.

Ба ба Н а с ц я. Не трэба. Не прывыкай. Ды і я,

дзякаваць Богу, яшчэ не старая. Упраўлюся. Бяры, бя-
ряры агрэст. (*Выходзіць.*)

Кацярына адна. Ідзе ў свой пакой. Спіняецца каля лістстра, гля-
дзіць на сябе. У акне з'яўляецца Д з м і т р ы й. Ён ставіць глі-
нянныя глечкі з кветкамі.

Д з м і т р ы й. Каця, Кацярына... (*Знікае.*)

Кацярына падыходзіць да акна. Барэ глечкы. Любушца кветка-
мі. Д з м і т р ы й у гэтu час падыходзіць да дзвярей Кацярыні-
нага пакоя.

КАРДНА ЧАЦВЁРТАЯ

Домітрый Кузьміч (пакой Кацярыны). Дзенъ, К а ц я р ы н а
адна. У пакой уважодзіць ба ба Н а с ц я.

К а ц я р ы н а. Бабуля, ты? (*Ідзе да бабы Насци.*)
Ба ба Н а с ц я. Дзе гэта сын? Дзе яго гарачка носіць? У

ваў радню ўсю. Ходзяць уздоўж і ўпоперак, мераюць
усё, капаюць...

К а ц я р ы н а. Не... Вон! Не кахаю...

Д з м і т р ы й. Паслухай мянє...

К а ц я ры н а. Не жадаю... Не. Прач! (Закрыла
вушы руками.)

Дэмітрый схапіў прасціну, абкруціў ёю Кацярыну, завязаў ёй руки.

Д з м і т ры й. Ах, так...

К а ц я ры н а. Па-апа! Ма... Гвалдця!

(Адчыніла дзверы пакоя Кацярыны.)

Б а б а Н а с д ц я. Хто грычаў, як на пажары? Каця!

Б а б а Н а с д ц я. Ой, Госпада!

Д з м і т ры й. Бабуля, прабач. Але іначай не хоча

слушадць. Я ж кахаю яе.

Б а б а Н а с д ц я. А я думала, хтосьці чужы. А гэта

роўкамі звязаў, і нічога, выжыла. Памагай Бог, дзеткі

мае. Слава Богу, а то повар, повар...

Д з м і т ры й. Дзякуюй, бабуля! (Цалуе ўсе.)

Б а б а Н а с д ц я. Ды не мяне, яе цалуй. (Выходиць.)

Дэмітрый падняў кавалак глечыка.
Д з м і т ры й. Свежы. Не паспей высахнуць. Я так

стараўся, усё па балькоўскай навуды рабіў, а ты вух —
і на часткі. Такую гліну... Гэты глечык падаваць траба!

А гліне напшай даны няма. Залежы, багацейшыя. На
чаткова выразыў: застаюся тут, на распрацоўках. Пе-
рываўся на завочнае, пажэнімся, ну і...

* Уважаўшы Кузьму.

К у з ь м а. Магі! Каця, дзе маці?

Дэмітрый хутка падбег да дзвярэй, павярнуў ключ.

К у з ь м а. Чуеш ці агулуха? Дзе маці, пытаю?

(Справае адчыніць дзверы.)

Д з м і т ры й (голосам Кацярыны). Яна ў чайнай,
балька.

К у з ь м а. У чайнай... Тарчыць, халера, і дзень і
ноч. Дзе тут што, сам чорт не разбяра. (Капаецца ў
шрафе.) Райком не дапамог, вобласць насустрач пойдзе.

Д з м і т ры й. Дзядзька Кузьма!

К у з ь м а. Цыфу, чорт, хто тут?
Д з м і т ры й. Гэта я, Дэмітрый.

К у з ь м а. Які Дэмітрый? Дзе ты?
Д з м і т ры й. Я ў пакоі Кацярыны. Сусед вап, сын

Лякава Летуна.

К у з ь м а (падбег да дзвярэй, паспрабаваў адчыніць). Як? Вон, бандыт, сын бандыта. Дзе, у каго? У

мяне ў хаце? У Кацярыны? Адчыні, шчанюк, пакупъ дзверы не выбіу!

Д з м і т ры й. Я застаўлю цябе выслушадць! Дзядзька Кузьма, паслухайце, калі ласка, што я скажу...

Кузьма. Ніхай цябе чорт слухае. Каця! Кацярына, адчыні, выкіну галаштанніка праз акно.

Дэмітрый падышоў да акна, зачыніў яго.

Кузьма. Каця? Чаму маўчыши?

Д з м і т ры й. Каця не мае жадання гаварыць з

вамі, яна ўсю размову даручыла мне. Як вам не сорамна

аддаваць яе ў рукі нялюбага чалавека? Зараз не тыя часы...

Кузьма. Сукін сын! Ва ўсе часы бапці білі

дзяляй для карысці справы і біць будуть. Калі бапціка

цябе не біў, дык я зараз гэта зраблю. Ану, адчыні!

Урываенца ў хату Яку.

Я к а ў. Дзе мой сын? Дэмітрый, дзе ты?

Д з м і т ры й. Я тут, бапціка!

Я к а ў. Так, баба Насця прайду сказала. Сынок, цябе сілком зачынілі з ёй? Каф потым сведак пазваць?

Гавары, усё какі бапці, не бойся.

Кузьма. Мае дзверы для цябе, рыжы, зачынены назаўсёды. (Адчыніць дзверы, да Якава.) Вон адсюль, з

майі хаты. Я тут гаспадар!

Я к а ў. Вон! Хе-хе-хе. А сына, значыць, тым часам акала пачыць? Не! Прайшу яго выпусціць. Хітрыкамі дачку выдаць замуж задумаў? Не выйдзе, аппараны, не выйдзе! Бапціка тут, сын мой, памру, але не дапушчу!

Кузьма. Ха-ха-ха, я? Яе? З ім?

Я к а ў. Яго. З Кацяй.

Кузьма. Гэтага дурня касавакага, з бяльмом, у прыпачах, за маю каралеву? Ды мяне хутчэй у зямлю закапаюць, чым я аддам за яго сваю адзінную дачку...

сваё багацце, хату, агарод, дыланы, тэлевизар — яму?..

Аслепну хутчай, чреч з вачэй, татарын, сын татарына! Цішыня-а... За барахло сваръщеся ў другім месцы. Ця-пер, калі ласка, паслухайце, што я вам скажу. Капю я лі?..

Уважоціць Знайдзеніх.

З на й д з ё н і х а. *Чреч з вачэй* за ішывад

Хто кръчай, як пры родах? Што тут за крък, што за гвалт?

К у з б м а. У пакой вар'ят? Плаўулцы сабралася калі тага вар'ята. Занчніўся да Кацярыны забраўся сын гэ-

дачку. *Прачытанне*, Вольга Максімаўна.

З на й д з ё н і х а. Яна маце таксама кахае.

К у з б м а. Я търчай? Кто дазволіў? Куды ты гля-

гукніся!

Я к а ў. Сынок, паслухай старога бацьку. Ты пажар-

Каця, ты жывая, падай бацьку. Ці не так?

К у з б м а. Я въідламлю дзверы. (*Падыходзіць да*

абыдуцца ў сторону бацьку. Ты што, з глупзуд з'ехаў? Новыя

чую твой голас? Што ты з ёй зрабіў, забойца?

З на й д з ё н і х а. Мама, мама, усё жудаснае ўжо ў

мамай будзе. Дацушка, аздукніся, а то бацька дзверы

Дамітрый на момант даў матычымасль Кацярыне сказаць слова.

К а ц я р Ы Н а. М а м а . М а м а ...

Дамітрый заткніць, я...

Д з м і т р Ы Й. Жъўвая. *Червінком* рот Кацярыне.

38

го. Чуеце, служайце ўсе, мы кахаем адзін аднаго! І вы-
рапшылі пажаніцца.

Я к а ў. Сынок, ды як жа так, каго ты бярэш, не

выспаўся, ці што? Яна ж у палахэнні... Кірпата...

К у з б м а. Дацушка, ты чуеш мяне? Гэта я, твой бацька, асаromлены гэтым чалавекам на ўсё жыццё.

Дараўаць яму — забіць сябе. Можна кахаць, а можна і адарваць. Паслухай, разуміца маля, гані ў трэшы паганца, лахудру. Яны ж у нас чатыры грады адгуцавалі, я паўпрыданага патраціу на суды, скаргі, на людзі сорам паказацца. А ён падаслаў сына, каб парадніцца. Гані венікам у трэшы, калі пшадуеш нас, бацькоў тваіх!

Я к а ў. Гэта я — парадніцца? З куркулём? Хутчэй крапіву еспі буду! Падгварылі, падкупілі, прызнайся, сынок, колькі яны табе дали!

К у з б м а. Хал! Падкупілі... Дамітрый-самазванец.

З на й д з ё н і х а. Я лепш усе трошы аддам, каб адкупіца ад яго. Ты чуеш, дацушка? У цябе будзе, ёсьць ужо сто кавалераў, не раўня гэтаму касавокаму.

Я к а ў. Памятай, Дамітрый, яна ў палахэнні. Д з м і т р Ы Й. Не страшна, бацька, ад мяне ж. Май дзядца.

З на й д з ё н і х а. О-то, о-то, і тваё. Аферыст. Ра-
загнаўся. Дацушка, скажы яму, што не ад яго, не бойся,

твая маці побаць. (*Варэ каучару.*) Скажы.

Д з м і т р Ы Й. Каця... Кацоппа. Лёс нап — у тваіх руках. Адкрыйся ім, мілай, не забівай каханне май.

Кацю я цыбіе, адзіную, на ўсё жыццё. Адкажды ім, хай ведаюць праўду.

К у з б м а (*кала замочнай шыліны*). Што ты ёй на-
вуха бармочаш? Лахман чацэрскі.

К а ц я р Ы Н а. М а м а ... тата...

К а ц я р Ы Н а (*Дамітрыю*). На ўсё жыццё?

Д з м і т р Ы Й. Да магілы.

З на й д з ё н і х а. А Бог ты мой, нешта пра магілу

пачалі.

Я к а ў. Дамітрый, кінь, начытаўся кніжак, нагле-
дзеўся індыйскіх фільмаў... Ты мне пра самагубства

кінь, чуеш?

К а ц я р Ы Н а. Бацька... макі... ён праўду сказаў.

Я **ка**жо яго большъ за ёсіх на свете. Аднаго, адзінага,
на ўсё жыцё!
Дз мітры (чалуе Кацярыну). Чулі? Вось-то і
мы пажэнімся.

З **я**й дзё ніх а. Не веру! Не хачу! Ён застрапыў
Кузьма, ламай дзверы. (Села.)

бадъ **к**а ў. Аламятайся, сынок, яшчэ не позна, яшчэ
Ку не закапалі ў могілу.

Твай **м**а. Кацярина, Кацярина, што табе гонар
за **м**яне. Гаспадарскі хлопец быў. Капейку дашць умеў.

З **к**ім? Парадніца з Знейзёнам? Ды ён паўграды паш-
кадаў.

Ку зь м а. Чатыры, а не паўграды.
чарье **н**е.) Хутчэй уложак. (Падбес да ծвяրэй, павярну-
ці, скочыў да Кацярыны ў пасцель.) Ды вы заходзь-
з **к**а дзё ніх а. Каця! Гэта табе не
мінсц!

Я **к**а ў (з жалем). Сынок, сынок, дапрыгаўся. Ач-
мурлыка, акалпачыла, халера, бачу.

З **г**алаву **й** дзё ніх а. Дацушка... Каҳаеш ці ўбла ў
Ка **д**а, чго каҳаеш?

Ку з **я**р **и** н а. Каҳаю, мама. (Цалуе.)
дзэм **а** з **у** м а. Усё. Крышка. Музыка. Пойдзем, пой-

з **е** хутка заходзянь.

Ку з **я**й дзё ніх а. А-яй! Каця!

Мінсц! У пасцелі Устань, Каця! Гэта табе не
мурыла,

З **г**алаву **й**, акалпачыла, халера, бачу. Ач-
галаў **й** дзё ніх а. Дацушка... Каҳаеш ці ўбла ў
Ка **д**а, чго каҳаеш?

Ку з **я**р **и** н а. Каҳаю, мама. (Цалуе.)
Я **к**а **с**оль, сусед. (Выходзіць.)

Ле **т** Уніх а. Быў калясьці суседам. (Выходзіць.)
па ўсёй **т** Уніх а. Якаўка, ты тут? А я бегаю, шкуко

Я **к**а **с**оль! Любомайцы. Спіна ўспацела.
Ле **т** Уніх а. Тут, хай бы лепш быў там.
Я **к**а **с**оль. Бяды, Якаў!

Што з **д**эрълася? Большай бяды, якую я перажыў, не будзе.
Я **к**а **с**оль, сусед. (Выходзіць.)

Л е т у н і х а. Канец свету. Другое прышэсце. Гліну
каштоўную знайшлі на напых агародах. Ка'ер капаль
бульць.

Кузьма. Хлусня.

Л е т у н і х а. Только што, суседачка, ад сакратара
гарсавета, сустрэліся на Кракаўскай. Абняў, падалаваў.
Дзякую, ка же, Варвара, за сына, вы, ка же, сваім кла-
дам славу Любомайцы зрабілі. Завод, не пры нас кажу-
чи, павінны будаваць.

Я **к**а ў. А як жа хата?

Уваходзіць Дзмітрый.

Дзмітрый. А хату знясуць.

Кузьма. А маю?

Дзмітрый. Калі ўсё добра пойдзе — паўтарадка
знясучь. Камунальныя кватэры з ўсімі выпадамі да-
лудзь.

Кузьма. Ведаю я гэтая выпады. Жыў у горадзе.
Ні прынесці, ні павярнунца.

З **н**ай дзёніх а. Як жа так, як яны разнохалі,
як здагадаліся?

Я **к**а ў. Я, дурань бязмозглы, чаго я завёўся з бу-
даўніцтвам, чаго?

Кузьма. Не, сусед, гэта я дурань. Нашто я гліну
павёс у райком?

З **н**ай дзёніх а. Два дурні. Даскакаліся. Пратаў
агарод. Люцікі-кветачкі, насенне, пралала таргойля, а
з ёй і гропы. (Ходзіць па хаце, чалуе *peč*, *сцены*, *ды-
даны*.) Ой, гора на напы галовачкі, прашчай жа, пе-
чачка, не ўбачымся больш, хатачка мая родная, куды
бо вяс падацца, сцены мае хваёўки? Дзе жыць?
Летупіх (циха). Хто ведае, мо ѹ да лепшага.

З **н**ай дзёніх а. Ляціце ж у раён, вярніце гэтую
гліну праслятую.

Дзмітрый. Не дапаможа. Балъкі, вашай віны
тут німа. Гэтую гліну я даследаваў і ў Мінск адаслай.

Кузьма. Ты?

Кадзярына. Ен. Яшчэ наўкуковую пралу пісаў.

З **н**ай дзёніх а. Божа!

Я **к**а ў. А ты падумаў, антыхрыст, чым гэта скон-

чыцца для твайго бацькі?

Што з **д**эрълася? Кузьме? Ух, зараза. (Хоча ўдарыць Дзміт-

рыя.)

Л е т у н i х а . Я к а ў !

К а ц я ры н а (стала паміж Дэмітрыем і го бацькам). Падумайце, дзядзька Якай. А майму бацьку толькі лепш будзе. На распрацоўках працаваць пачне. Як усе. Вы нават і не ўхуянеце, як мне сорамна ўністыгуте. У адных бацькі рабочыя, у другіх — інжынеры, плотнікі, а мой хто? Спекулянт! Дармаед, які ўжо шмат гадоў нідзе не працуе. Насеннем кветак у Маскве гандлюе, так?

К у з б м а . Маўчы. З маёй працы, не дай Бог табе абута заўсёды была. Бачыл ты гэтыя руکі — яны вывелі дзесяць сарту кветак. Ни ў адным батанічным садзе не знайдзеш. Хто ведае? Прыгайдзе час, можа, і вам чым напа віна?

Я к а ў . Супакойся. У мяне ёсьць штосьці ў галаве, прарапанова. Траба зараз жа закапаць катлаваны, неедкладна. А Дэмітрый скажа, што знайшоў гіну на беразе, рака прынесла. Адкуль — не ведаю!

З н а й д з ё н i х а . Дай я цябе падалую, разумнік

побач жыве!

Д з м і т р ы ў . Вы мне нагадваецте тапельнікаў, якія хапаюцца за саломінку. Газеты хоць праглядаеце? Па ўсім Палесці мае калегі шукаюць прыродныя багацці. Нафту, солі, вугаль... Не драйсці экспедыцый і міма напай Любімаўкі. І потым: я не пайду на гэта.

К у з б м а . Як міленікага прымусім!

Д з м і т р ы ў . Пррабачце, не могу. не маю права.

Я к а ў . А я табе не дзяржава? Ды ты не ведаеш,

што капітал Галандыі на кветках трывае? Га? Ды я

ж да іх прывык. А маті?

Я к а ў . Маўчы. А дзядзька Кузьма, дай Бог яму стогод жывца, ён вырас сярод цюльпанau, ірысаў, ібрисаў,

хрызантэм. А табе што ж? Не хочацца машыну сваю мець?

К у з б м а . Усё купім. «Форд» вышішам.

З н а й д з ё н i х а . Зяцёк! Паслухай мяне, маті

тваю. Дай Бог вам шчасця ў жыцці з Капярынай. У вас, пакуль мы жывы, пакуль слы маєм з мяшком на базары стаяць, будзе ўсё, як паны жыць будзеце. Дача на Прыпяці, мабля арабская, не спадабаецца тут, айда ў хааператыўную кватэру, у сталіцу. Вольным жывіце сабе, гуляйце без клопатаў. А дзетак мы ўсё гуртам вырасцім.

К у з б м а . Арцельна.

К а ц я ры н а . Кругом жа жыццё другое ідзе. Вас жа скора замарозіць. Музей адчыніць і будуть паказваць турыстам.

Л е т у н i х а . Можа, і так. Адзін Бог ведае. Былікік дынтарштыць Д з м і т р ы ў . Даць ты — ган-

чар. Хто лепей за цябе ў вобласці, а то цалкам у рабочубобліцы гарпікі, глечыкі рабіў? Ды нікто. У Амерыку па выстаўку вазілі. Кім ты стаў? Кім? Ну, яшчэ год, два. Ні пенсіі, ні саброў, ні ўварі, ні паманы. Самае страшнае: жыў чалавек — і нічога на белым сведзе не пакінуў. А на каго маті падобна? А дётка Знайдзёніха? Дзядзька Кузьма, ці даўно вы ад нерваў лячыліся? Два гады бяссонніца мучыць. З агарода не вылаіце. Квекі да абеду, кветкі за столом, пра кветкі зімой, летам, у сні. Вы ж, дзядзька Кузьма, энтузіяст, у трынаццаць год у МТС на токара вывучыліся. Кемлівы, баявіты, пра настойлівасць не кажу. Ды пры невялікай адукцыі вы закончылі інжынер будучага завода. Чэснае слова, праудо.

Л е т у п i х a . Так, так, сынок. (Змахнула слязу.)

Усё праудо.

Д з м і т р ы ў . Вы ж жывіце ў другім царстве. Жудасцям, энтыстычным сведзе. Няўжо ўсё пачасце ў грошах? Но перу!

К а ц я ры н а (чалуе Дэмітрыя). Дэмітрый, наўжго гэта ўсё тваё? Ты сам?..

Я к а ў . У Энгельса выгътаў. Па праўдзе сказаць — здорава, растуды тваю калопушу, гаворыць.

К у з б м а (каля лістстра). Кажаш, сынок, закончавы інжынер?

З н а й д з ё н i х а . Закончаны дураны! Адукацыя — чатыры класы польскай школы.

К у зь м а. Чатырыпольскай — дзвенниццай сён-
няшннай.

К а ц я ры н а. Вучыца ніколі не позна.

З на й д з ё н і х а. А памятайся, можа, і праўда
үбіу сабе ў галаву? Хто цябе паставіць? Вартаўніком

Д з м і т ры й. Маці...

З на й д з ё н і х а. Пакуль не маці, а Вольга Мак-
ганизуецце аранжарэю пры будучым заводзе і будзедзе
Масквы, Галанды, Валгары.

К а ц я ры н а. Волытам абменьвацца, раіцца.

К у зь м а. Ого! На ўвесь свет гръмімець будзен.

З на й д з ё н і х а. Глядзі, каб касцямі не загры-
мей. Вось што, хлопча, ты нам зубоў не заговорай,
пакуль здаровыя. А вы, мужыкі, каша манная. Дырэк-
тарам дурно захадзелася...

К у зь м а. Інжынерам.

К у зь м а. Калі ўжо на тое пойдзе, магу і токарам.

Сып на Вясне тысячу рублёў маеш, а пойдзеен на сто.
Л е т у н і х а. Гэтая тысяча пяццю гадамі жыцця
даецца.

З на й д з ё н і х а. Варварачка, тысяча — не сто.
Ды і сама ты, наўежо балькаўшчыну пакінеш? Як? Хва-

роба лепши. Вось што, мae грэшныя, трэба закапаць. Ка-
непрыкметна.

К а ц я ры н а. Не. Я з табой.

Д з м і т ры й. Пачакай. Я на пошту, пазванню — і
мігам назад.

З на й д з ё н і х а. Не пушчай яго, дзяржы, вяжы,

Я к а ў. Можа, і сапраўды закапаць, Дэмітрый?

Д з м і т ры й. Так! Гарбатага магіла выправіць. Ка-
нічына, застанься тут.

К а ц я ры н а. Не. Я з табой.

Д з м і т ры й. Пачакай. Я на пошту, пазванню — і
хапай!

Д з м і т ры й накіроўваецца да дзвярэй, але там Кузьма з Якавам
стаяць, расставіўшы руки. Тады ён падбег да акна і вістачку прэз

яго.

З на й д з ё н і х а. Што пішупь, пакажы.

Кузьма працягвае тэлеграму жонцы. **У в я к**

К а ц я ры н а. Мяшчане. Маё дзіця будзеце ба-
чыць толькі на фота. Такія бабулі дзядулі яго са-
псуюць.

З на й д з ё н і х а. Чым ён лепши? Аднага поля
ягадка.

К а ц я ры н а. Дэмітрый? Ну не. Па-перпае,тым,
што ён думаете не толькі аб сабе, абы родным пасёлку, абы
ліёсце дзесятаку вам падобных. Памятаецце, у дзесятым
класе ён выпадкова адкапаў яе, гліну гэтую, з той пары
і заняўся вывучэннем. І на геолага пайшоў вучыцца
спецыяльна. (*Выходзіць.*)

Паўза.
Уваходзіць. П а ў л о.

П а ў л о. Дзень добра, Кузьма! Якаў! Усе тут. А
чаму выцікні яня? Тэлеграма Дэмітрыю прыйшла.

Я к а ў. Дзе?

П а ў л о. У мене, паштальён перадаў. Дома ў вас
шкога.

Я к а ў. Дай сюдти.

П а ў л о. (працягвае тэлеграму.) Дазвольце павін-
шаваць. Як нечакана ўсё, а! Размовы ходзяць, што ўвесь
гародок энсіці будудь. Адны праклінаюць вас на чым
енегайстайць, другія — наадварот. Трымай, Кузьма, дотуг,
тут ўсё дзядной капеечкі.

З на й д з ё н і х а. Пайло, ты сядай. Так ужо адра-
зу і праўропы. Мы пачакаем, не галодныя, можа, табе
партрабніця. Кум як-ніяк. Не чужы. І ты нам памажы.
Мы тут відрапылі закапаць усё, каб і следу не засталося,
а таго Паўлупа, папвердзі, што гліну, каб яе чорт з'еў,
Дэмітрыя на Каморы, на беразе ракі знайшоў.

П а ў л о. Э — еслі я тут ні пры чым. Сами раскалады,
самі і разбірайцеся. За тропы дзякую, а наконт гліны...
можа, гэта і выратаванне, Кузьма, а? На адной спеку-
ліпні чалапек гіне, душа яго сожне. Усяго добра. (*Вы-
ходзіць.*)

З на й д з ё н і х а. Віснус падаўся. Ніяма розуму — разводзь кролікаў. Чা-
го прыдзіхлі?

Я к а ў. Позна. (*Працягвае Кузьму тэлеграму.*)
Д з м і т ры й прац акно забраецца ў пакой Капярыны.

З на й д з ё н і х а. Што пішупь, пакажы.

Кузьма працягвае тэлеграму жонцы. **У в я к**

«Вынікі бліскучыя. Выхылаем экспедыцію. Прыві-
таннем дырэктар НДІ Смольскі». Вось і першы вес-
тачка з таго свету.

Я к а ў (*не адразу*). Эх, Кузьма, мо сапраўды пра-
падман, за апшуканства чэсных лодзеў. Спакою хачу,
ты — токар. Не забыў?

К у зь м а. Не, Якаў.

Л е т у н і х а. Прайду кахаш, Якаўка, іспіннуто!
Траба хутчэй прадаць хату і размарыліся.

К у зь м а. Іцы.. Акадэміха. І каб ні слова больш.

З на й д з ё н і х а. Мама, тата, нябожчыкі мае,

ла вам чакаць засталося, ідзе да вас дачушка вапта-а-а..

Л е т у н і х а. Оля, ну навошта так убівашца? Дасць

Бог — усё да лепшага. Што ні робіцца, усё да лепшага.

Мой, кветачкі, базар — усё гарыагнём. Навошта жыць?

К а ц я р ы н а. Мама, у Саюзе яшчэ з голаду нікто

ўжсо палуцьку бапцькі замест стыпендыі высылаць траба.

К а ц я р ы н а. Не прыйдзецца. Мы з Дэмітрыем

К у зь м а. Ну, як у горадзе кажуць, можна і заку-

сіць.

З на й д з ё н і х а. Маўчи. Я буду першай. Таму што

пераходзім на завочнае.

К у зь м а. Давольце за маладых!

Д з м і т р ы й. Стойце! Пачакайце! А дзе баба

сыночак, ты пашкадаваў мяне, нас?..

З на й д з ё н і х а. О, гора мне.

Уваходзіць Ігнат Гілунда з букетам кветак.

І г н а т. Давольце. Здрасцуйце, таварысты!

Я к а ў. Дзень добра, хлапчук.

Д з м і т р ы й. За новае жыццё!

Д з м і т р ы й. А чаму цёця не мае жадання выпіць з намі?

Я к а ў. Нядобра адмаўляцца.

Л е т у н і х а. І то праўда, Оля.

З на й д з ё н і х а. Каля так усе просьце, дайце хла-

быснучь... шклянчу. З гора... Бо адвыкла гараваш

на пчасце суседа... а прыйдзепца.

І г н а т. Давольце за маладых!

З на й д з ё н і х а. Стойце! Пачакайце!

Насця? Дзе, я вас пытаю? А? Згубілі? Забылі?

К у зь м а (каля акна). Святая Дзева Марыя, ой!

Ляжыць старая на градзе...

З на й д з ё н і х а (падбягае да акна). Ах! Памер-

ла! (Кулай вылецела з хаты.)

Л е т у н і х а . Госпадзі! (Перахрысцілася.)

К у з ъ м а . Маші!!!

І гн а т . Можа, сонечны удар...

Пауза.

На парозе з'яўляецца Знайдзёны х а .

Я к а ў . Ну?

М а К у з ъ м а . Што з матцерай?

Знайдзёны х а . Заснула, старая шэльма, прыг-
ралася на сонцы і заснула. Я ж ад нерваў чудъ не па-
мерла. Хто ж праўнучка выгадуе, дагледзіць, га?

Уважаюць ба ба Насця.

Ба ба Насця . Штосьці вясёлты ўсе. А хто па-
лодь грады будзе, насенне збіраць? Не паспееце аглю-

нудца, як Вясна на носе.

К у з ъ м а . Не будзе Вясны, маці, а кветакі пача-
каюць. Ідзі да стала. Выпі за маладых. Інжынеры, як-

шапа ялася за іх каханнем наплываю. Ну, будзем жывы.

П'юль.

І гн а т . Адну хвалінку. (Выйшаў у сені, вярнуўся
адтуль з магнітафонам.) Захапіў на ўсялякі выпадак.
Музыка!

Дзмітрый (да Кацярыны). Прапуш.

Весела і смешна танцуоль жыхары Любімаўкі танец у сучасным
рытме. Нечакана Знайдзёнху супыніла ўсіх.

Знайдзёны х а . Стойце! Ціпшэй! Выkeletalыце му-
зыку. Зачыніце вокны. Дэмітрый, сынок, хадзі сюды.
(Ідуць да авансэнны.) Нас гата выратуе, я адчуваю. Ты
разумны, усё як след раскапаў. Скажы мне, толькі пра-
ма, адкрыта, тут усе свае, скажы свай беднай маме.
Дзмітрый. Што?

Знайдзёны х а . У гэтай глінен... золата ёсьць?
Нямая спэна.

Дзмітрый . Нямая!

Ітак, здзівлены ўсе. Гэта якіх і сё

ад плюк) від від

Музыка. (звернуты на зорака-дліжкай)

—чэпніца,

—малады, Заслонка.

1971